

Владимир ТАЛЕВСКИ

37. 015. 31. 02 : 78

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДСКИ ПОСТАПКИ ЗА РАЗВОЈОТ НА МУЗИКАЛНОСТА

Abstract

This paper is going to focus on the identification and development of the musicality in children by taking into consideration all the theories related to the development of the personality of the child, the levels of development in the musical-pedagogical process, as well as the didactical-methodological procedures in the process of development and training. The learning and understanding of terms related to music is an important part in the education of each child.

The influence of music in the development of the personality of the individual is great and this is confirmed both by historical data (the old civilizations) and by modern researches carried out by numerous musical pedagogues.

The early involvement in music and the early discovery of musicality are very important for the development of the personality of the child.

The development of the musical abilities through: listening to music, singing, playing children's musical instruments, musical perception, aesthetic evaluation, taste in music, etc., directly and greatly influence the general development. The musical development also influences the development of the cognitive abilities: intelligence, cognitive complexity, creativeness, the ability to read, the social intelligence, etc.

Key words: musical rhythm, ear for music, musical memory, tastes in music, musical talent.

Голем број научници се занимавале со влијанието на музиката во развојот кај децата. Истражувачи од разни области (музички психолози, музички педагози), поимите: „музикалност“, „музичка способност“, „музички слух“, „музички талент“, „музичка интелигенција“, имаат различно дефинирање. Сите тие поими во нивното фундаментално значење, од гледна точка на поседување одреден степен на развиеност на вродени и стекнати способности за специфични сетилни елементи, се поврзани со музичката уметност која директно влијае на развојот на физичките и карактерните особини на личноста.

Музичкиот потенцијал како вродена особина кај секоја личност е различен. Начинот на кој се испитуваат музичките способности, е важен во музичката педагогија. Уште во најраната детска возраст потребно е тој потенцијал да се согледа и открие. Со соодветни стручни постапки (инструменти), за мерење на степенот на развиеност на чувството за интонација и ритам и организирано педагошкото влијание низ систематизиран воспитно-образовен процес, значително ќе се придонесе во интензитетот и квалитетот на развојот кај децата. За да се достигне целта, потребно е да се обезбеди сериозен пристап кон оваа проблематика кај воспитно-образовниот кадар, институциите кои се одговорни за

воспитување и образование на децата во општеството, но исто така и семејството.

Во денешно време постојат голем број општествени дилеми, време во кое секој сегмент од општествениот живот претставува важен фактор за стабилизирање на системот – време во кое се создава основа за иднината. Така што еден од главните белези на еден народ е и музичката култура, која влијае на развојот на условите за живот и го оплеменува човекот.

Важен фактор за општиот развој на детската личност, е раното откривање на музикалноста кај децата и педагошкото влијание во развојот на музикалноста. Целта на раното стекнување со музичко образование е да ги поттикнува музичко творечките способности кај децата, да создава идни љубители на убавата музика – музика со уметничка вредност.

Организирањето на воспитно – образовната дејност содржиголем број задачи на музичкото образование за реализација на главната цел, од кој ќе напоменеме неколку:

- развивање интерес и љубов кон музиката;
- запознавање со основите на музичката писменост;
- информирање за истакнати музички уметници во земјата и во странство;
- учење на стилови, содржини и карактер на музиката;
- развивање креативни способности кај младата личност;
- развивање музички вкус и музичка меморија;
- формирање творечки способности за прифаќање и доживување на убавото во музичката уметност;
- формирање чувство, љубов и стремеж за стекнување знаења...

Музиката е насекаде околу нас. Луѓето се наоѓаат под постојано нејзино директно или индиректно влијание. Музиката често влијае врз нашите чувства. Музиката помага во етичкото воспитување на младите. Го помага интелектуалниот развој, ја развива логиката. Некои луѓеја препознаваат уметничката вредност и ја разбираат музиката. Но, кај некои луѓе музикалноста е поттисната или сосема неоткриена.

Влијанието на музиката врз личноста, е актуелно во сите цивилизации не само како индивидуално богатство, туку и како моќен инструмент за делување врз масите. Аристотел во својата систематизација во концептот на образованието, музичката уметност ја задржува низ функциите: „корисност, морална култивација, интелектуална добротел и катарзис – очистување“.

Потребата од уметничко образование и воспитување во цивилизираното општество, е докажано веќе кај најстарите култури. “Уметноста ја култивира, цивилизира и морализира личноста.“ (Чејз, 1998), затоа што комплексните содржини во уметноста делуваат како особено перспективен збир дисциплини во образованието и воспитанието. „Тие на најдобар начин овозможуваат развоен, интелектуален, духовен и економски просперитет“. (Чејз, 1998).

Народите на древните цивилизации ја сметале музиката како моќно сретство кое може да го промени карактерот на личноста. Конфучие верувал дека музиката има големо влијание на сè што луѓето во животот работат. Тој рекол: „Ако сакате да знаете каква е државата на еден народ и дали нејзините закони се добри или лоши, испитајте која музика во таа држава се слуша“.

Во времето на Платон и Аристотел музиката, покрај геометријата и математиката е третирана како еден од четирите столба на учењето. Во периодот на ренесансата од секој образован човек се очекувало да знае да свири на некој инструмент и да знае да чита ноти.

Врз основа на сознанијата кои произлегуваат од теоријата на педагошкиот развој на личноста, можеме да заклучиме дека на развојот на една личност влијание имаат вродениот генетски потенцијал, педагошкото делување како влијание на околината и самоактивирачките активности на секој поединец, односно неговата свесност за можностите кои опкружувањето му ги овозможува.

Факторите кои влијаат на развојот на музичките способности, односно дали тие се вродени или стекнати при соодветно делување на средината, претставуваат важно прашање при истражувањата.

Според Сишор, Ревеш и Шоен, музичкиот талент претставува вроден квалитет. Главен аргумент на оваа теорија претставуваат примерите на познатите музички семејства - Бах, Купрен, Моцарт и друри, во кои по неколку успешни генерации успешни музичари, се појавуваат вистински гени, а тоа се должи токму на вродените диспозиции како резултат на генерациониот генетски развој.

Прва значајна генетичка студија за наследните фактори и факторите на средината во која се развива детето, ја изработила асистентката на Сишор Х. Стантон во 1922 година. Таа направила тестирање на 85 потомци од шест познати американски музичари и дошла до заклучок дека музикално надарените претци имале надарени потомци.

Во делото на А.В.Запрожец „Психологија на предучилишно дете“, со истражување е докажано дека децата уште од самото раѓање реагираат на звук, т.е. „...имаат способност да разликуваат звуци по висина до една октава“. (Марковиќ-Радош, 1982: 95).

Спирман и Винг сметаат дека музичкиот развој во голема мера зависи од влијанието на средината во која се развива детето. Во прилог на ова тврдење е и студијата на Фајс за претците и потомците на 285 музичари. Фајс, дошол до заклучок дека поголем број на истакнати музички дејци немале семејство музичари. Примери за тоа се семејствата Рахмањинов, Прокофјев, Госканини и др.

Развојот на музичките способности кај децата не зависи само од наследните особини и делувањето на средината т.е. опкружувањето (воспитувањето, семејството, општествената средина) туку и од

мотивационите стимулации и активности како и од севкупниот развој на личноста.

Мошне значајно е музичките активности да бидат правилно организирани со соодветни дидактичко методски постапки уште од најрана возраст. Испитувањата за улогата на срединските фактори (родителите, училиштето, социјалните и културните фактори) е друга важна гранка на истражувањата на развојот на музичките способности.

Според психологот Мог, родителите веќе од четвртата година може да влијаат на развојот на музикалноста кај детето. Нивното влијание продолжува и потоа во училишната возраст ако дома постојано се слуша музика и се пее со детето. Фримен, особено ја истакнува улогата на родителите во развојот на музикалноста на детето бидејќи дошол до сознание дека децата од семејства во кои постоело влијание на музика повеќе го прифаќаат учењето на музички инструмент во училиште.

Сергент и Тачер дошле до заклучок дека поволни социоекономски услови создаваат музички стимулативна средина која би имала поголемо влијание во развојот на музикалноста пред сè на чувството за мелодија, додека на чувството за ритам повеќе влијаат општите фактори. Во ова истражување е добиена позитивна, но ниска корелација помеѓу музикалноста и интелектуалните способности, бидејќи некои деца со ниска интелигенција покажале високи резултати на тестовите за музички способности.

Музичката стимулативна средина има влијание не само на порано манифестирање на повисоко ниво на надареност, туку појава и на некои специфични форми на музичка способност, како што е апсолутниот слух.

Особено е важно дека со воведување на музички активности во животот на детето е потребно да се започне што порано, за тоа да научи да ја сака музиката со уметничка вредност. Од моментот на зачнувањето на бебето во мајчината утроба, па сè до средното училиште, улогата на родителите, колку тие и да се музикални, се состои во перманентно претставување на убавата музика пред своите деца.

Начинот на испитувањето на музичките способности е важно прашање во музичката педагогија. Еден вид испитување главно вршат музичките педагози за проценка на музикалноста при упис во музичко училиште или во редовното основно училиште при зачленување во некој музички ансамбал. Овие испитувања главно опфаќаат испитување на чувство за интонација преку пеење песнички или повторување на зададен тон и чувство за ритам преку повторување на зададени ритмички фигури. Проценката ја врши најчесто испитувачот на база на непосреден впечаток и сопственото искуство. Освен ваквите испитувања познати се и системи на стандардизирани тестови наменети за проверка и проценка на музичките способности: разликување на висината и ритмот, хармонско чувство, музичка меморија, музички вкус, изведувачки способности и др.

Меѓу познатите тестови за испитување на музичките способности се тестовите на Сисор, Винг, Дејвис, Бенгли и други автори.

Еден од најистакнатите автори на тестови за проверка на музичките способности, е американскиот истражувач Едвин Гордон. По шестгодишно раборее, во 1965 год.тој создал тест за проверка на музикалноста “Профил на музички способности“ (ревидирана верзија е издадена 1988 година).

Според многу автори Гордоновиот тест за музикалност претставува најголем теориски, методолошки и технички реализиран инструмент за мерење на музичките способности. Со него се испитуваат перцепцијата на тонови, ритам, музичка чувствителност. Претставувањето на тоновите содржи поттестови за мелодија и хармонија со по 40 примери.

Во тестот за мелодија се утврдува сличност, односно различност помеѓу две мелодии. Тестот за ритам е поделен исто така во поттестови за темпо, метар и ритам со по 40 примероци во кои се врши споредба во поглед на темпото (брзо-бавно), или тактот (дводелен, троделен). Со развивање на музичките способности се зголемуваат низа посебни способности, од кои детето ќе има бенифит не само во детството, туку и во понатамошниот живот. Слухот, вербалното изразување, способноста да чита, учењето на странските јазици, математичките и креативните способности, се само некои од способностите кои со учење музика се развиваат.

Музиката во потполност го активира мозокот. Двете хемисфери се активни кога детето учи да свири, при што се поттикнуваат интелектуалните способности кај детето, особено во рамките на апстрактното мислење. Музичката активност влијае на психофизичкиот развој, а со влегувањето во светот на музичката уметност кај детето почнува активно да се развива естетското расудување и односот према уметноста воопшто. Со музика, што е особено важно, се поттикнува креативноста и мечтаењето, а децата кои свират на некој инструмент размислуваат покритички. За повлечените деца со проблемот на остварување социјален контакт, музичката активност може да се користи како терапија бидејќи му овозможува на детето да се изрази, низ песна и игра да се вклопи во друштво и да го развие чувството за колективитет.

Музиката влијае на развојот на интелигенцијата. Таа влијае на мозокот на тој начин што поради комплексноста на своите структури, го поврзува и развива моторниот систем на мозокот, ги развива сетилата за слух и вид, ја зголемува координацијата, концентрацијата и меморијата. Истражувањата покажале дека студенти кои слушаат класична музика додека учат, полесно “упиваат“, ги задржуваат и репродуцираат содржините отколку оние кои учат во тишина.

Музиката ги поттикнува социјалните вештини кај детето. Децата кои се музички активни, развиваат повисоко ниво социјална кохезија и полесно им е да се разберат себеси и да ги разберат другите.

Емоционалниот аспект на музичките активности исто така поттикнува развој на една особено важна социјална вештина – емпатија (да се сочувствува со другите). Преку музиката детето на полесен начин ги изразува своите внатрешни емоции и полесно стекнува самодоверба. Како еден вид нејазично изразување, музиката е во состојба да ја пренесе комплексноста на емоциите и на тој начин – особено кај срамежливо или плашливо дете, на кое му е тешко да комуницира, му овозможува полесно да се изрази.

Музиката често се користи во одделението како механизам за социјална интеракција. Докажана е поврзаноста на музиката и музичкото искуство со поедини видови лична и социјална компетенција. Таа не е извор само на музички развој, туку и сретство за творечко исполнување на детето, неговиот социјален, емоционален и психомоторичен развој.

Музиката овозможува детето да се самопотврди преку нему најблиските музички активности: песна и игра. Децата кои се повлечени, понекогаш дури и одбележани како недоволно интелегентни и немусикални, со воодушевување учествуваат во свирење на детски инструменти и тоа подеднакво добро како и другите деца. Децата не се секогаш свесни за опкружувањето и многупати немаат сопствен избор. За нивниот развој најчесто одговорни се возрасните. Семјството како клетка на општеството, предучилишните и училишните установи и институции во организиран систем за воспитание и образование, се некои од клучните фактори кои влијаат на општиот детски развој.

Познато е дека развивањето на музичките способности (слушање музика, музичка перцепција, естетско проценување, музички вкус, музичка интерпретација, техника на изведување), посредно и значајно влијаат на општиот развој. Структурата на човековата личност ја сочинуваат три подрачја:

- спознајното подрачје, кое се искажува со знаење и интелектуални способности;
- афективното подрачје, кое се искажува со интереси, емоции и ставови;
- психомоторичко подрачје, кое се искажува со спретност, вештини и психомоторични способности.

Музичкиот развој влијае на развојот на когнитивните способности: интелигенција, когнитивна комплексност, креативна способност, способност за читање, социјална интеракција и др. Во сите подрачја и аспекти развојот започнува особено со влијанието на спознајната активност, а резултатот во најголема мера зависи од педагошкото делување.

ЗАКЛУЧОК

Од потврдените историски сознанија и анализирањето на резултатите од научните практични истражувања, може да се заклучи тоа дека од теориите на педагошкиот развој на личноста, развојот кај секој

поединец зависи од диспозициите кои секој човек ги носи со своето раѓање, надворешното факторско влијание на околината, односот на поединецот кон опкружувањето, односно од неговата самоактивност. Раното откривање на музичките предиспозиции и организираното педагошко влијание, се од голема важност за правилен развој на музикалноста која во голема мера влијае на општиот развој на детската личност.

Вродените диспозиции не се доволни за постигнување високо ниво на развој. Само со влијание на факторот семејство, предучилишните установи, а особено училиштето како клетка на организираниот воспитно - образовен систем, ќе се постигне комплексност во развојот на детето кое е наше најголемо богатство.

Музиката има огромно значење за развојот на детето. Со развивање на музичките способности се зголемуваат низа посебни способности, од кои детето ќе има полза не само во детството, туку и во понатамошниот живот.

Во смисла на развој на поимите за учениците, наставата по музичка култура се одликува со две карактеристики во споредба со другите наставни предмети. Прво, наставата по музичка култура во почетокот од основното училиште треба да им обезбеди на учениците претпоимско соодветно искуство во музиката. Второ, својствена компонента за развој на поимите во областа на музичката култура претставува емоционалното доживување на композицијата и во таа смисла во двете димензии на процесот на учење за музиката и концептуалниот развој мора да бидат постојано присутни и поврзани заедно во процесот на учење.

Од сето тоа може да се изведе заклучок дека детето не доаѓа на свет со одредени или готови музички способности, туку носи само диспозиции за психофизички развој. За развој на диспозициите потребни се адекватни услови. Музичките способности не се развиваат сами по себе, туку со делување на стимулативна средина односно со соодветни музички активности со кои се влијае на природниот развој на музичките способности и музичкиот слух.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Боб Чејз: Претседател на Националниот сојуз за образование во САД (изјавата е во неговиот текст објавен во Music-News на 25.01.1998.),
2. Bognar, L. i Matijević, M. (2005) *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga,
3. Burnham, R. (2003). *Perspective on performances for elementary-Level piano students*, *American music Teacher*, June-July,
4. Bunt, L., & Pavlicevic, M. (2001) *Music and emotion: perspectives from music Therapy*. Oxford: University Press,
5. Vigotski, L. S. (1996) *Problemi opšte psihologije II*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva,

6. Ivanović, N. (2007)*Metodika opšteg muzičkog obrazovanja za osnovnu školu*. Beograd: Zavod za udžbenike,
7. Ivić, I. (1984)*Skica za jednu psihologiju osnovnoškolskih udžbenika: razvoj intelektualnih sposobnosti dece i udžbenik*,
8. Ivić, I., Pešikan, A. i Antić S. (1999) *Aktivno učenje*. Beograd: Institut za Psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
9. Mirković-Radoš, Ksenija, (1982)*Psihologija muzičkih sposobnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike I nastavna sretstva,
10. Pešić, J. Blagdanić, S. i Kartal, V. (2009)*Definisanje obrazovnih standarda predmet Priroda i društvo*,
11. Радевски, Т., (1995) *Песната како едукативна комуникација во наставата по музика во основното образование*, Ирнел, Скопје,
12. Rojko, P. (2012)*Metodika nastave glazbe: Teorijsko-tematski aspekti*. Osijek: Pedagoški fakultet Sveučilišta „Josip Juraj Strossmayer“,
13. Stanković, E. (2002) *Metodički aspekti opažanja i prepoznavanja muzičkih fenomena u opšteobrazovnoj pedagogiji*. Novi Sad,
14. Teaching Music in the Twenty-First Century (2nd Edition) by Loist Shoksy, Robert M. Abramson, Avon E. Gillespie, and David Woods (Jul 31, 2000) Publisher: Prentice Hall; 2 edition ISBN-10:0130280275.